I. ULUSLARARASI BOZOK SEMPOZYUMU
05-07 MAYIS 2016
BİLDİRİ KİTABI

II. CİLT

• YOZGAT'IN SİYASÎ, İÇTİMAÎ VE İKTİSADÎ TARİHİ

Bozok Üniversitesi
I. Uluslararası Bozok Sempozyumu
(I. International Bozok Symposium)
05 -07 Mayıs 2016
Bildiri Kitabı

Editör
Prof. Dr. Kadir ÖZKÖSE

Editör Yardımcısı
Yrd. Doç. Dr. Mustafa FİDAN

Görsel Tasarım
Neşe KARABACAK
Gökhan BALCI

Yönetim Yeri
Bozok Üniversitesi Rektörlüğü
İletişim Protokol ve Enformasyon Müdürlüğü
Medrese Mah. A. Menderes Bulvarı
No:118 66200 Yozgat
Tel: 0354 217 24 56
Fax: 0354 212 80 56
basin.yayin@bozok.edu.tr

Basım Yeri ve Yılı: YOZGAT 2016

Bozok Üniversite Yayınları

* Bu bildiri kitabımda yayımlanan içerik kullanımından doğabilecek sonuçlardan veya yanılgılardan yayınevi ve editörler sorumlu tutulamayacaklardır. İçeriklerde yer alan görüşler ve fikirler yayınevi ve editörlerin görüşlerini yansıtmaz. Makalelerin hukuki sorumluluğu yazarlara aittir.

ŞAHIS ADLARINDAN HAREKETLE NÜFUS HAREKETLERİ VE İSKAN TARİHİ ÇALIŞMALARINA BİR KATKI: KARAHİSAR-I BEHRAMŞAH NAHİYESİ ÖRNEĞİ

Alpaslan DEMİR[1]

Özet

Tahrir defterleri verileri bağlamında bir yerleşmenin 15-16. yüzyıldaki demografik yapısının aydınlatılmasında göç verileri önemlidir. Yüzyıl içerisinde meydana gelen nüfus artışı ya da eksilişinin nedenlerini ortaya çıkarabilmek için iç ve dış göç verilerinin dikkatli irdelenmesi gerekmektedir. Yüzyıl içerisinde nüfusun nasıl arttığı veya eksildiğini bilmek yapılacak yorumların daha sağlıklı olmasını sağlayacaktır. Tahrir defterlerindeki göçle ilgili verileri dolaylı ve doğrudan olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür. Fakat deftere bütün göçmenlerin kaydedilmiş olma ihtimali düşük görülmektedir.

Bu çalışma, tahrir defterlerindeki göçmenleri tespit etme yöntemlerinden farklı bir yol izlenerek, dolaylı verilere örnek olabilecek şekilde, tahrirlerdeki şahıs adlarından yola çıkılarak nüfus hareketleri bağlamında Karahisar-ı Behramşah nahiyesinin demografik yapısının tahliline katkı sağlamayı hedeflemektedir. Daha açık bir ifadeyle, şahıs adlarından hareketle göç-nüfus hareketleri konusunda çıkarımlar yapmak ve bu durumun bölgenin yerleşmelerine etkisini irdelemektir.

Anahtar Kelimeler: Tahrir Defteri, Demografi, Göç, Karahisar-ı Behramşah, Bozok.

Abstract

An Add To The Studies Of The Settlement History And Population Movements With Person Names: Karahisar-I Behramşah Township Example

Migration data is very important to light the demographic structure of a settlement in the 15th-16th Centuries about dat of tahrir registers. It should be examined of in and out migration data to find out the reasons of population rise and decrease that were happened in the 15th- 16th carefully. In the century,knowing that how the population rised and decreased will provide that the comments become healtier. It is possible to sperate two the data about migration direct and indirect in the tahrir books. But the possibilty of the recording all the immigrants seem very low.

In this study a differant way is followed from determination ways of the immigrants in the other tahrir records. It is aimed to add assay of the demographic structure of the Karahisar-ı Behramşah township about population movements by using person names in the tahrir as examples to the indirect data. More clear words, the aim is examine the effect of this case to the settlements of the region and make inferences about population movements by person names.

Key words: Tahrir Registers, Demographic, Migration, Karahisar-ı Behramşah, Bozok

1. Giriş

Tahrir defterleri verileri bağlamında bir yerleşmenin 15-16. yüzyıldaki demografik yapısının aydınlatılmasında göç verileri önemlidir. Yüzyıl içerisinde meydana gelen nüfus artışı ya da eksilişinin nedenlerini ortaya çıkarabilmek için iç ve dış göç verilerinin dikkatli irdelenmesi gerekmektedir. Yüzyıl

[1]Doç. Dr., Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü TOKAT, alpaslandemirtr@yahoo.com

içerisinde nüfusun nasıl arttığı veya eksildiğini bilmek yapılacak yorumların daha sağlıklı olmasını sağlayacaktır.[2]

Tahrir defterlerindeki göçle ilgili verileri dolaylı ve doğrudan olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür. Dolaylı verilere, toponomiyle ilgili bilgilerden ulaşılabilir. Mahalle ya da köy ismi olarak kullanılan Koçhisar, Erzurum, Tiflisi, Karamani, Erzincani, Engirilü (Ankaralı) gibi ifadeler, bu yerleşim yerlerinde yaşayanların yerleşim yerine ismi verilen bölgelerden geldiklerini gösterebilir. Diğer bir veri çeşidi ise, köy-mezralarda daha önceki tahrir verilerine göre ortaya çıkan ya da kaybolan nüfustur. Dolaylı olarak nitelendirilebilecek bu tür veriler göç eğilimini göstermesi açısından dikkate alınmalıdır. Fakat tahrir defterlerindeki esas göç verileri -doğrudan veriler- incelenen bölge açısından gelen göçler ve giden göçler olarak ikiye ayrılabilir. Çok yoğun olmasa da isimlerin yanına düşülen "der X", "gaib", "perakende olmuş" veya "birûnî" benzeri kayıtlar giden göçmenleri ifade eder. Gelen göçlere, yani bölgeye dışarıdan gelen göçlere dair veriler ise: a) Açık bir şekilde isimlerin üzerine düşülen notlar: "an X amed", "an karye-i X tabi'-i X", "an karye-i X", "an reaya-yı X"; b) İsimlerin altına düşülen kayıtlar: "Malatya", "Gergerî", "Erzincanî", "Şarkî"; c) İsimlerin altında baba adı olarak geçen kayıtlar: "Halil veled-i Artukabadî", "Seydi veled-i Erzincanî"; d) Deftere düşülen kayıtlar; e) İlk defa çıkan gruplar olarak beş gruba ayırmak mümkündür.[3]

2. Şahıs Adları, Nüfus Hareketleri ve İskân

Bu çalışma**;** yukarıdaki yöntemlerden farklı bir yol izlenerek, dolaylı verilere örnek olabilecek şekilde, tahrirlerdeki şahıs adlarından yola çıkılarak nüfus hareketleri bağlamında bir bölgenin demografik yapısının tahliline katkı sağlamayı hedeflemektedir. Daha açık bir ifadeyle, şahıs adlarından[4] hareketle göç-nüfus hareketleri konusunda çıkarımlar yapmak ve bu durumun bölgenin yerleşmelerine etkisini irdelemektir. Ayrıca Osmanlı yerleşmeleri sakinleri ile oğul ve torunlarının yüzyıl içerisinde bulundukları bölgede meskûn kalıp kalmadıkları, yerleşmelerde bir nüfus sirkülasyonu yaşanıp yaşanmadığı da incelenecektir.[5]

Konumuz olan Karahisar-ı Behramşah nahiyesi bugün Yozgat'a bağlı Akdağmadeni ve Saraykent ilçeleri sınırlarının önemli bir kısmını içerir.[6] Eski Sivas-Kırşehir yolu, Sivas-Yenihan (Yıldızeli) güzergâhı akabinde Karahisar-ı Behramşah'tan geçip Sorgun üzerinden Kırşehir'e doğru gitmekteydi.[7]

---

[2] Bkz. Alpaslan Demir, "XVI. Yüzyıl Anadolusunda Dış Göçler: Şarkiyan", Karadeniz Araştırmaları, S. 28, 2011, s. 53.

[3] Daha geniş bilgi için bkz. Alpaslan Demir, 16. Yüzyılda Samsun-Ayıntab Hattı Boyunca Yerleşme Nüfus ve Ekonomik Yapı, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007 (Basılmamış Doktora Tezi), s. 208-209; Alpaslan Demir, "16. Yüzyılın İlk Yarısında Diyarbakır Şehir Demografisine Göçlerin Etkisi", Bilig, S. 50, Yaz 2009, s. 15-28; Alpaslan Demir, "XV. Yüzyılın İkinci Yarısında Tokat Şehrinde Göçmenler", Tokat Sempozyumu, 01-03 Kasım 2012, C. 1, Tokat 2012, s. 83-97; Alpaslan Demir, "15-16. Yüzyıl Göçlerinin Osmanlı İskan Yapısına Etkisi", XVII. Türk Tarih Kongresi, 15-17 Eylül 2014 Ankara, Basılmamış Bildiri; Osman Gümüşçü, "Internal Migration in Sixteenth Century Anatolia", Journal of Historical Geography, S. 30/2, 2004, s. 231-248.

[4] Tahrir Defterleri'ne göre şahıs adları konusunda otorite olarak sayılabilecek kişi Yılmaz Kurt olup bu konuda pek çok makalesi mevcuttur; örneğin bkz. Yılmaz Kurt, "Osmanlı Tahrir Defterlerinin Onomastik Değerlendirilmesinde Uygulanacak Metod", Osmanlı Araştırmaları / The Journal of Ottoman Studies, XVI, İstanbul 1996, s. 45-59; "Adana Sancağı'nda Kişi Adları", DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi, C. XV, S. 26, 1991, s. 169-252; "Kozan'da Şahıs Adları", Belleten, LVIII/223, 1995, s. 607-633; "Çorum Sancağı Kişi Adları", Belleten, LIX/224, 1995, s. 75-119; "Çorumlu Kazası Kişi Adları (XVI. Yüzyıl)", OTAM, S. 6, 1995, s. 211-247; "Sivas Sancağında Kişi Adları", OTAM, S. 4, 1993, s. 223-290; Ayrıca diğer çalışmalar için bkz. Bahaeddin Yediyıldız-Özkan İzgi, "1455 yılında Ordu ve Yöresinde Kullanılan Şahıs Adları", H.Ü. Edebiyat Fakültesi Şükrü Elçin Armağanı, Ankara 1983, s. 361-368; Ali Açıkel, "Artukabad Kazasında Türk Kişi Adları (1455-1520), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. 13, S. 2, s. 305-335; Mehdi İlhan, "Onaltıncı Yüzyıl Başlarında Amid Sancağı Yer ve Şahıs Adları Hakkında Bazı Notlar", Belleten, LIV/209, 1990, s. 213-232; Alpaslan Demir, "XVI. Yüzyılda Kelkit Kazası'nda Şahıs Adları", e-Journal of New World Sciences Academy, 6/1, s. 145-180.

[5] Benzer çalışma için bkz. Alpaslan Demir, "XV-XVI. Yüzyıllarda İnebazarı Şahıs Adları Üzerine Bir Değerlendirme", Uluslararası Tekirdağ Tarihi Sempozyumu, 26-27 Mart 2015 Tekirdağ, Basılmamış Bildiri; Alpaslan Demir, "Şahıs Adlarından Hareketle Nüfus Hareketleri ve İskan Tarihi Çalışmalarına Bir Katkı: Sivas Kazası Örneği", Altay Toplulukları Sempozyumu, 20-22 Temmuz 2015 Antalya, Basılmamış Bildiri.

[6] Murat Hanilçe, XV ve XVI. Yüzyılda Zile Kazası, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Tokat 2014, s. 43-44.

[7] Murat Hanilçe, a.g.t., s. 89.

1455 yılında Karahisar-ı Behramşah nahiyesinde Nefs-i Karahisar, Kavak, Oluğuuzun, Kesrihisarı, Muhtesib ve Karasoku olmak üzere 6 köy kayıtlıdır.[8] Bu köylerin tamamı 1485 ve 1519 yılı tahrirlerinde de bulunmaktadır. Karahisar nefsinde bulunan 5 zaviyedar ve Ali Bey veled-i Müşalim'in 57 nökeri haricinde 1455 yılında toplam 118 vergi neferi kayıtlıdır. Bu tarihte beşi harabe olmak üzere 17 mezra kaydı da tahrir defterinde yazılıdır.[9] 1485 yılına gelindiğinde daha önceki tahrirde görülmeyen İmrak, Tezekci, Göklük, Karacaöz ve Sultanseküsü köylerinin de eklenmesiyle köy sayısı 11'e yükselmiştir. Bu tarihte ayrıca 19 mezra ve bir kışlak da kayıtlıdır. Askeri görevliler ve zaviyelerde bulunanlar haricinde 207 nefer yazılmıştır.[10] 1519 yılında köy sayısı ve köyler bir önceki tahrirle aynıdır. Bu tarihte bir kısmı zaviyelerin, bir kısmı cemaatlerin ve bir kısmı da tımar tasarrufunda 57 mezra ve bir kışlak kaydedilmiştir. Zaviye görevlileri, cemaat-aşiret mensupları ve askeri görevliler haricinde 188 nefer kayıtlıdır.[11]

Yıllık nüfus atış hızlarına bakıldığında çoğu zaman eksi yönlü bir artış hızı bulunurken artı yönlü artışlar da çok düşük seviyelerde kalmıştır. Dolayısıyla ortada bir sıkıntı olduğu açıktır. 1455 yılında görülen 6 köyün vergi nüfusu 118'dir. Yıllık nüfus artış hızının ‰ 10-15 aralığında olması gerektiği düşünüldüğünde 1519 yılına gelindiğinde bu köylerdeki vergi nüfusu 230 ile 310 arasında olmalıdır. Fakat 1519 yılında bahsi geçen bu altı köyde ‰ 2,20 yıllık nüfus artış hızı ile kayıtlı 139 nefer bulunmaktadır.

Üç tahrirde de bulunan Karahisar, Kavak, Oluğuuzun, Kesrihisarı, Muhtesip ve Karasoku köyleri ele alındığında ortaya çıkan tablo şu şekildedir. Bu 6 köyde kayıtlı vergi neferi 1455 yılında 118 ve 1485 yılında 137'dir. Bu dönemde yıllık nüfus artış hızı ‰ 4,71 olmuştur. Görünürde bir nüfus artışı olmasına karşın aslında yıllık nüfus artış hızının ‰ 10-15 aralığı esas alındığında 165-190 arası bir vergi nüfusu bulunması gerekirken bu sayı 137'de kalmıştır. Bu durum bu köylerden bir nüfus göçünün yaşandığını açıkça gösterir. Fakat_isimler incelendiğinde köylerden giden nüfusun aslında çok daha fazla olduğu ortaya çıkmaktadır. Nitekim_1455 yılında kaydedilen 118 kişiden sadece 22'si 1485 yılına ulaşmıştır. 15 kişi ise bir sonraki tahrire ulaşamamış olmasına karşın oğul ve torunları halen bu köylerde ikamet etmektedir. Bu nedenle bahsi geçen 15 kişinin vefat etmiş olduğu rahatlıkla söylenebilir. Ama asıl ilginç olan 1455 yılında kayıtlı olanların yaklaşık %70'inin (81 nefer) bir sonraki tahrirle akrabalık ilişkisi bağlamında hiçbir bağı kalmamasıdır. Bunlardan bir kısmının öldüğü varsayılabilir fakat_önemli bir kısmı bu köylerden göç etmiş olmalıdır. 1485 yılında kaydedilen 137 neferden 22'si bir önceki tahrirde de kayıtlı olup, 49'u ise bir önceki tahrirle akrabalık bağı ile bağlıdır. 1485 yılında kaydedilenlerin %48'inin (66 kişi) bir önceki tahrirle bağı yoktur. Dolayısıyla bunların bu köylere 1455 sonrası dönemde geldiği söylenebilir (bkz. Tablo I, Tablo III).

1485-1519 aralığında ise bu durum çok daha belirgindir. 1485 yılında 137 olan vergi nüfusu 1519 yılında ‰ 0,21 yıllık nüfus artış hızı ile 139 olmuştur. ‰ 10-15 hesabıyla bu sayı 200-235 olmalıydı. Dolayısıyla bu köylerin önemli oranda nüfus kaybettiği açıktır. Hattızatında 1485 yılında 13 vergi nüfusuna sahip Karasoku köyü 1519 yılında artık nüfus barındırmamaktadır. Dolayısıyla bu köy sakinlerinin tamamen göç ettiği aşikârdır. 1485 yılında kaydedilen 137 neferden sadece 17'si 1519 yılına ulaşmıştır. 27 kişi ise ölmüş olmalı fakat oğul veya torunları halen köylerde meskûn durumda. 137 kişiden yaklaşık %70'inin (93 kişi) 1519 yılı tahriri ile hiçbir bağı kalmamıştır. Bunların bir kısmının ölmüş olduğu düşünülebilir_ fakat önemli bir kısmı kesinlikle köyleri terk etmiştir. 1519 yılında kayıtlı 139 kişiden % 54'ünün bir önceki tahrirle bağı olmadığından bu köylere 1485 yılı sonrası yerleştikleri ifade edilebilir. Nitekim_ örnek olması

[8]Zile'nin coğrafi olarak en büyük nahiyelerinden biri durumunda olan Karahisar-ı Behramşah'ta bu kadar az köyün olmasının nedeni Murat Hanilçe tarafından bölgenin yükseltisi ve bitki örtüsüne bağlanmıştır. Çünkü bu bölge hem yüksek ve engebeli bir coğrafi yapıya hem de geniş ormanlık alanlara sahiptir, bkz. Murat Hanilçe, a.g.t., s. 104. Ayrıca yer isimleri konusunda bkz. Murat Hanilçe, "Vatan Topraklarındaki İmza: Türk Yer Adları, Zile Kazası Örneği (1455-1575)", Turkish Studies, C. 8, S. 2, Kış 2013, s. 93 vd. (89-135)

[9]BOA.TD. 2, s. 305-312.

[10]BOA.TD. 19, s. 168-173.

[11]BOA.TD. 79, s. 258-266.

bağlamında Kesrihisar köyünde 1485 yılında kayıtlı üç sülaleden biri sonradan gelerek köye yerleşmiştir. Sonradan gelen sülalenin bir önceki tahrirle hiçbir şekilde bağı bulunmamaktadır (bkz. Tablo I, Tablo III).

Tablo I: Karahisar-ı Behramşah Köylerindeki Şahısların 1455-1519 Arası Durumu

Köyler	Nefs-i Karahisar, Kavak, Oluğuuzun, Kesrihisarı, Muhtesip, Karasoku						
Tahrir Dönemleri	Nefer	Yıllık Nüfus artşı Hızı %o (binde)	1. tahrirden 2. tahrire ilintili olarak ulaşmayan kişi	1. tahrirdeki ilintili kişi (dede olarak)	Her iki tahrirdede ismi bulunan kişi	2. tahrirdeki ilintili kişi (oğul veya torun)	1. tahrirle ilintisi olmayan kişi
1455	118	4,71	81	15	22	49	66
1485	137						
1485	137	0,21	93	27	17	48	74
1519	139						

1455-1519 aralığında Karahisar-ı Behramşah'ı da içine alan bu havalide önemli siyasi gelişmeler yaşanmıştır. Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan tarafından gönderilen 30 bin kişilik kuvvet 1472 yılında Tokat'ı yakıp yıkmış ve çevre bölgelerde tahribat yapmıştır. Tahribat'ın boyutu Tokat şehir nüfus bilgilerinden de anlaşılabilir. 1455 tahririne göre Tokat merkezinde 3065 nefer kayıtlı iken 1485 tahririnde bu sayı 1887 olarak kaydedilmiştir.[12] 1510-1511 yıllarında süregelen Şah Kulu ayaklanması[13] Antalya ve çevresinde başlasa da Alevi-Türkmen desteği nedeniyle Tokat, Sivas ve çevresini de etkiledi. Bu isyandan yaklaşık bir yıl sonra 1512 yılında Tokat, Sivas, Amasya ve Çorum bölgesinde Nur Ali Halife ayaklanması meydana gelmiş ve isyancılar Tokat'ı ele geçirip Şah İsmail adına hutbe dahi okutmuşlardır. Fakat Tokat halkının muhalefete geçmesi üzerine şehri yakıp Erzincan'a çekilmişlerdir. 1519 yılında Tokat civarında Turhal halkından olan Bozoklu Şeyh Celal mehdilik iddiasıyla bölgede özellikle Alevileri ayaklandırmış ve yaklaşık 20 bin kişi ile Osmanlı Devleti'ne karşı gelmiştir. Başarılı olamayacağını anladığında Safevilere sığınmak üzere hareket etmiş fakat Erzincan yakınlarında öldürülmüştür. Bu isyanın hemen akabinde Bozoklu Şeyh Celal'in müridi Şeyh Veli 1519 yılında ayaklanmış ama devlet kısa sürede ayaklanmayı bastırmıştır.[14]

1485 yılında ilk defa görülen 5 köy bulunmaktadır. 1455 yılında kaydedilen şahıslardan 1485 tahriri ile bağı kalmamış olan kişileri 1485 tahririndeki diğer köylerdeki isimlerle karşılaştırdığımızda üç kişi dışında isimler birbirini tutmamaktadır. 1455 yılında Kavak köyünde yazılmış olan Hamza veled-i Ali ile Hora veled-i Mahmud'un 1485 yılında yeni ortaya çıkan İmrak köyünde oldukları görülmektedir. Yine Kavak köyünde kayıtlı İlyas veled-i Sevinç 1485 yılında ortaya yeni çıkan Göklük köyünde kaydedilmiştir. Buradan hareketle 1485 yılında ilk defa tahrire kaydedilen beş köydeki 70 kişinin çok büyük bir kısmının dışarıdan gelerek bu köyleri kurdukları söylenebilir. Benzer şekilde 1485 yılında yazılı şahıslardan 1519 ile ilintili olmayanları diğer köylerdeki kişilerle karşılaştırdığımızda köyler arası bir nüfus kayması olmadığı anlaşılmaktadır.

1485 yılında yeni görülen köyler ayrı ayrı incelendiğinde, Sultan Seküsü köyü 1455 tahririnde kayıtlı değildir. 1485 yılına gelindiğinde 6 neferlik bir köy olarak yazılan Sultan Seküsü 1519 yılında 9 nefer vergi nüfusu barındırmaktadır. Görünürde %o 7,42 oranında yıllık nüfus artış hızı gerçekleşmiştir. Fakat 1485 yılında kayıtlı olan 6 kişinin hiç biri 1519 yılında kayıtlı olan şahıslarla ilintili değildir. Dolayısıyla 1519

[12]Alpaslan Demir, "XV. Yüzyılın İkinci Yarısında Tokat Şehrinde Göçmenler", Tokat Sempozyumu, o1-03 Kasım 2012 Tokat, Bildiriler, C. 1, Tokat 2012, s. 88.
[13]Feridun Emecen, "Şahkulu Baba Tekeli", TDVİA., C. 38, 2010, s. 284-286.
[14]İlyas Üzüm, "Kızılbaş", TDVİA., C. 25, 2002, s. 550.

tahririnde kayıtlı 9 neferin sonradan gelerek bu köye meskûn olduğu söylenebilir. Karacaöz köyü ilk tahrirde mezra olarak kayıtlı olup nüfus barındırmamaktadır. 1485 tahririnde bu köyde sadece Hasan'ın oğlu olan 6 kardeş bulunmaktadır. Fakat üçü bekâr olan bu 6 kardeşe bir sonraki tahrirde rastlanmamaktadır. 1519 tahririnde bu köyde üç nefer kaydedilmiştir.

Göklük köyü ilk tahrirde bulunmamasına karşın 1485 tahririnde 13 nefer kayıtlı bir köy olarak görülmektedir. 1519 tahririnde ‰ -16,32 eksi yönlü bir yıllık nüfus artış hızı ile 8 nefer olarak kaydedilmiştir. 1485 yılında isimleri yazılı olan Avdul, İlyas, Hızır ve Maksud'u 1519 tahririnde göremesek de bunların çocukları halen köyde meskûndur. 1485 tahririnde Abdülkerim'in üç oğlu ve bir torunu, Ahmed'in bekâr olarak yazılmış iki oğlu ve Nebi'nin oğlu İdris 1519 tahriri sırasında artık köyde bulunmadıklarından köyü terk etmiş oldukları söylenebilir. 1485 tahriri sırasında kaydedilen Sevinç'in iki oğlu İlyas ve Hızır'ın çocukları 1519 yılında halen köyde iken Sevinç'in üçüncü oğlu Menteşe ve onun bekâr oğlu Adil 1519 yılında köyde görülmemektedir. Şayet bir ölüm vuku bulmadıysa en azından bekâr olarak kaydedilen Adil'in bir sonraki tahrirde ismi olmalıydı. Akrabalarının halen köyde bulunmasından hareketle bu şahsın köyü terk etmeyeceği düşünüldüğünde Adil'in de babası gibi öldüğü söylenebilir.

İlk tahrirde mezra olarak geçen Tezekci, 1485 yılında 24 vergi neferlik bir köy olarak kaydedilmişken 1519 yılında köy vergi nüfusunda azalma meydana gelmiş ve 13 nefer olarak yazılmıştır. 1485 yılında İlyas'ın kayıtlı beş oğlundan sadece bekâr olan Emir Ali 1519 yılında tekrar kaydedilmiştir. Hasan Şeyh'in kayıtlı iki oğlundan Dursun 1519 yılında tekrar görülürken, diğer oğlu Bağlu ölmüş olmalıdır. Fakat Bağlu'nun oğlu İbrahim ile Hasan Şeyh'in 1485 yılında görmediğimiz diğer bir oğlu Satılmış 1519 yılında köyde bulunmaktadır. Hasan'ın kayıtlı iki oğlundan Yenice kendi oğlu Hamza ile 1519 yılında halen köyde bulunurken, Hasan'ın 1485 yılında kaydedilmiş diğer oğlu bekâr Kılıç ise 1519 yılında muhtemelen ölmesinden dolayı köyde kayıtlı değildir. 1485 yılında tahrirde görülen Kılağuz, 1519 yılına gelmeden ölmüş olmasına karşın babasının ismini vermiş olduğu oğlu Hasan 1519 yılında köyde hayatını idame ettirmektedir. Dolayısıyla 1485 yılında kayıtlı 24 neferden üçü hayatta olan 5'i hariç bir kısmının hayatını kaybetmiş olduğu söylenebilir fakat önemli bir kısmı da köyü terk etmiş olmalıdır. 1519 yılında kayıtlı 13 kişiden sadece yedisinin bir önceki tahrirle bağı olduğu göz önüne alındığında altı neferin dışarıdan geldiği varsayılabilir.

1485 tahririnde 21 nefer olarak kaydedilen İmrak köyü 1519 yılında 16 nefer olarak görülmektedir. 1485 tahririnde isimleri bulunan Mahmud'un iki oğlu Terek ve Hora; Hamza'nın üç oğlu Bolalı, İsmail ve İbrahim; Esen Bey'in iki oğlu Yusuf ve Mehmed; baba adları yazılmamış Ali Yar, Muzaffer ve Ömer Seydi isimli üç bekâr kardeşten hiç birinin 1519 yılında köyde bulunanlarla bir bağı yoktur. Dolayısıyla bu kişilerin köyü terk etmiş oldukları rahatlıkla söylenebilir. 1519 yılında isimlerini gördüğümüz Ali, Hamza, Durmuş ve İsa 1485 yılı tahririnde de kayıtlıydı. Mustafa ve Sevik isimli iki kişi ise 1485 tahririnde kayıtlı İbrahim ve Yusuf'un çocuklarıdır. Dolayısıyla bu 6 kişi dışında kalan 10 kişi 1485 yılından sonra İmrak köyüne gelerek gidenlerin yerine yerleşmiştir (bkz. Tablo II).

Tablo II: Karahisar-ı Behramşah Köyleri Nefer Bilgileri ve Yıllık Nüfus Artış Hızları

	Nefer Sayıları			Yıllık Nüfus Artış Hızı ‰ (binde)		
Karye	1455	1485	1519	1455-1485	1485-1519	1455-1519
Nefs-i Karahisar	32	42	57	8,07	8,32	8,57
Kavak	33	36	28	1,91	-8,16	-3,03
Oluğuuzun	17	24	28	9,63	3,34	6,92
Kesrihisarı	9	11	13	3,18	2,36	4,11
Muhtesip	17	11	13	-16,28	2,36	-5,07
Karasoku	10	13	0	5,58	*	*
İmrak	X	21	16	X	-9,32	X

Tezekci	X	24	13	X	-19,04	X
Göklük	X	13	8	X	-16,32	X
Karacaöz	X	6	3	X	-24,61	X
Sultanseküsü	X	6	9	X	7,42	X
	118	207	188	18,62	-2,97	7,17

3. Sonuç

İsimlerden hareketle, Karhisar-ı Behramşah nahiyesinde bir nüfus hareketliliği olduğu anlaşılmaktadır. Karahisar-ı Behramşah yerleşmelerini terk ederek ayrılan önemli oranda nüfusa karşılık bölgeye yine önemli oranda göçmen gelmiştir. Dolayısıyla bu bölgede bir **nüfus sirkülasyonu** yaşandığı rahatlıkla söylenebilir. Bir başka ifade ile kırsalda dikkat çekici bir nüfus hareketi bulunmaktadır. Bu durum da Osmanlı Devleti'nin bir politikası olan raiyyet ve raiyyet oğullarını bulundukları yerlerde tutma politikasının (mevcut çalışmalarımıza göre) pek de işe yaramadığını göstermektedir. Yaptığımız diğer çalışmalar da göz önüne alındığında özellikle doğudan batıya doğru bir nüfus kayması söz konusudur. Karahisar-ı Behramşah da yol üzeri bulunmasının da etkisiyle bu nüfus sirkülasyonunun yaşandığı bölgelerden biridir. Bölgede yaşanan siyasi hadiseler de bu olguyu tetiklemiştir. Nitekim_ Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan tarafından gönderilen 30 bin kişilik kuvvetin 1472 yılında Tokat'ı yakması ve çevre bölgelerde tahribat yapması, 1510-1511 yıllarında süregelen Şah Kulu ayaklanması, 1512 yılında Tokat, Sivas, Amasya ve Çorum bölgesinde Nur Ali Halife ayaklanması, 1519 yılında Tokat civarında Bozoklu Şeyh Celal ayaklanması ve hemen akabinde Bozoklu Şeyh Celal'in müridi Şeyh Veli ayaklanması bu bağlamda değerlendirilebilir.

4. Kaynakça

4.1. Yayımlanmamış Arşiv Kaynakları:

İstanbul Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi: (BOA.TD.)

- Tahrir Defterleri No: 2, 19, 79.

4.2. İncelemeler:

AÇIKEL, Ali, "Artukabad Kazasında Türk Kişi Adları (1455-1520), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. 13, S. 2, s. 305-335.

DEMİR, Alpaslan, "15-16. Yüzyıl Göçlerinin Osmanlı İskan Yapısına Etkisi", XVII. Türk Tarih Kongresi, 15-17 Eylül 2014 Ankara, Basılmamış Bildiri;

DEMİR, Alpaslan, "16. Yüzyılın İlk Yarısında Diyarbakır Şehir Demografisine Göçlerin Etkisi", Bilig, S. 50, Yaz 2009, s. 15-28.

DEMİR, Alpaslan, "Şahıs Adlarından Hareketle Nüfus Hareketleri ve İskan Tarihi Çalışmalarına Bir Katkı: Sivas Kazası Örneği", Altay Toplulukları Sempozyumu, 20-22 Temmuz 2015 Antalya, Basılmamış Bildiri.

DEMİR, Alpaslan, "XV. Yüzyılın İkinci Yarısında Tokat Şehrinde Göçmenler", Tokat Sempozyumu, 01-03 Kasım 2012, C. 1, Tokat 2012, s. 83-97.

DEMİR, Alpaslan, “XV. Yüzyılın İkinci Yarısında Tokat Şehrinde Göçmenler”, Tokat Sempozyumu, o1-03 Kasım 2012 Tokat, Bildiriler s. 88.

DEMİR, Alpaslan, “XVI. Yüzyıl Anadolusunda Dış Göçler: Şarkiyan”, Karadeniz Araştırmaları, S. 28, 2011, s. 51-66.

DEMİR, Alpaslan, “XVI. Yüzyılda Kelkit Kazası’nda Şahıs Adları”, e-Journal of New World Sciences Academy, 6/1, s. 145-180.

DEMİR, Alpaslan, “XV-XVI. Yüzyıllarda İnebazarı Şahıs Adları Üzerine Bir Değerlendirme”, Uluslararası Tekirdağ Tarihi Sempozyumu, 26-27 Mart 2015 Tekirdağ, Basılmamış Bildiri.

DEMİR, Alpaslan, 16. Yüzyılda Samsun-Ayıntab Hattı Boyunca Yerleşme Nüfus ve Ekonomik Yapı, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007 (Basılmamış Doktora Tezi).

EMECEN, Feridun, “Şahkulu Baba Tekeli”, TDVİA., C. 38, 2010, s. 284-286.

GÜMÜŞÇÜ, Osman, “Internal Migration in Sixteenth Century Anatolia”, Journal of Historical Geography, S. 30/2, 2004, s. 231-248.

HANİLÇE, Murat, “Vatan Topraklarındaki İmza: Türk Yer Adları, Zile Kazası Örneği (1455-1575)”, Turkish Studies, C. 8, S. 2, Kış 2013, s. 89-135.

HANİLÇE, Murat, XV ve XVI. Yüzyılda Zile Kazası, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Tokat 2014.

İLHAN, Mehdi, “Onaltıncı Yüzyıl Başlarında Amid Sancağı Yer ve Şahıs Adları Hakkında Bazı Notlar”, Belleten, LIV/209, 1990, s. 213-232.

KURT, Yılmaz, “Adana Sancağı’nda Kişi Adları”, DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi, C. XV, S. 26, 1991, s. 169-252.

KURT, Yılmaz, “Çorumlu Kazası Kişi Adları (XVI. Yüzyıl)”, OTAM, S. 6, 1995, s. 211-247; “Sivas Sancağında Kişi Adları”, OTAM, S. 4, 1993, s. 223-290.

KURT, Yılmaz, “Kozan’da Şahıs Adları”, Belleten, LVIII/223, 1995, s. 607-633; “Çorum Sancağı Kişi Adları”, Belleten, LIX/224, 1995, s. 75-119.

KURT, Yılmaz, “Osmanlı Tahrir Defterlerinin Onomastik Değerlendirilmesinde Uygulanacak Metod”, Osmanlı Araştırmaları / The Journal of Ottoman Studies, XVI, İstanbul 1996, s. 45-59.

ÜZÜM, İlyas, “Kızılbaş”, TDVİA., C. 25, 2002, s. 546-557.

YEDİYILDIZ, Bahaeddin-İZGİ, Özkan, “1455 yılında Ordu ve Yöresinde Kullanılan Şahıs Adları”, H.Ü. Edebiyat Fakültesi Şükrü Elçin Armağanı, Ankara 1983, s. 361-368.

Tablo III: Karahisar-ı Behramşah Köyleri Nefer Bilgileri ve Yıllık Nüfus Artış Hızları

Tahrir Dönemleri	Nefer	Yıllık Nüfus artşı Hızı ‰ (binde)	1. tahrirden 2. tahrire ilintili olarak ulaşmayan kişi	1. tahrirdeki ilintili kişi (dede olarak)	Her iki tahrirde de ismi bulunan kişi	2. tahrirdeki ilintili kişi (oğul veya torun)	1. tahrirle ilintisi olmayan kişi
Nefs-i Karahisar							
1455	32	8,07	21	4	7	17	18
1485	42						
1485	42	8,32	32	4	6	10	41
1519	57						
Kavak							
1455	33	1,91	25	4	4	12	20
1485	36						
1485	36	-8,16	20	12	4	14	10
1519	28						
Oluğuuzun							
1455	17	9,63	11	3	3	7	14
1485	24						
1485	24	3,34	14	4	6	9	13
1519	28						
Kesrihisar							
1455	9	3,18	7	1	1	7	3
1485	11						
1485	11	2,36	7	3	1	6	6
1519	13						
Muhtesib							
1455	17	-16,28	13	1	3	3	5
1485	11						
1485	11	2,36	7	4	0	9	4
1519	13						
Karasoku							
1455	10	5,58	4	2	4	3	6
1485	13						
1485	13	-	13	0	0	0	0
1519	0						